

IN AMINTIREA LUI GHEORGHE MARINESCU*

Miskolczy Dezső

Gheorghe Marinescu s-a născut la 23 februarie 1864 și a murit în 1938 în vîrstă de 74 de ani. El și-a păstrat pînă la moarte prospețimea spiritului. Acum, după ce au trecut 20 de ani de la stingerea sa din viață, putem spune că opera lui *Gheorghe Marinescu* a rămas vie și durabilă. Acea concepție științifică al cărei reprezentant combativ a fost, a triumfat, iar școala neurologică pe care el a întemeiat-o cu talentul și munca sa neînfrîntă, s-a consolidat și se dezvoltă mereu.

Indatorirea mea, azi, nu este aceea de a rosti un discurs funebru. *Giordano Bruno*, care a fost ars pe rug fiindcă a căutat adevărul, a spus odată: „După ce s-a săvîrșit înmormintarea, suspinele trebuie să amuțească“. El s-a gîndit desigur că munca trebuie dusă mai departe și în locul acelora care au depus umeltele pentru totdeauna. Azi, după 20 de ani de la moartea lui *Gheorghe Marinescu*, e bine să ne lăsăm duși pe aripile amintirii și să aruncăm o privire asupra vremii în care a trăit și a creat el. Amintirea mea care cuprinde doar cîteva decenii, nu e suficientă ca să pot vorbi, prin intermediul unei mărturii directe, despre activitatea sa, fiindcă *Gheorghe Marinescu* a aparținut unei generații anterioare; cu toate acestea am fost contemporani, am putut să-i ascult învățătura, să-i strîng mina și să-i citesc scrisul cu litere mărunte ca mărgăritarele.

Începînd din anul 1887, cînd a apărut prima comunicare științifică a lui *Marinescu*, pînă în ziua morții, foile de manuscris umplute cu aceste litere de perle s-au adunat și au sporit mereu. Orînduite în sute de studii științifice și în numeroase monografii și volume, ele au ajuns în toate institutele medicale ale lumii. Și dacă le luăm acum în mînă, iată avem în fața ochilor noștri imaginea aspirațiilor, năzuințelor, eforturilor și rezultatelor unei vieți umane, în deplina ei măreție. Cei 20 de ani care au trecut au păstrat neatînsă prospețimea acestei opere, care și-a menținut proporțiile. Tot ceea ce a creat spiritul neobosit și veșnic tînăr al lui *Marinescu*, este grandios și ca dimensiune. Acela care a trăit astfel a fost un om mare.

Unul dintre biografiile lui *Marinescu* scrie înainte de a-și începe lucrarea, că e greu să faci o dare de seamă fidelă; într-un spațiu limitat, despre un savant cu o activitate atît de prodigioasă ca aceea a lui *Gheorghe Marinescu*.

Eu nu împărtășesc această părere. Nu e greu să apreciezi activitatea unui spirit creator, a unui adevărat savant. Această activitate e durabilă, armonioasă și împlinită. Firéște că atunci cînd analizăm creațiile marilor oameni, ne pot veni ușor în minte propriile noastre slăbiciuni, dar nu e permis să ne lăsăm stăpîniți niciodată de asemenea sentimente. Viața marilor personalități constituie pentru oricine o pildă înălțătoare și un îndemn plin de învățăminte.

*) Comunicare ținută la 15 mai 1958, în cadrul ședinței plene a filialei S.S.M. din Tg. Mureș.

Victor Babeș a fost farul spiritual care a îndrumat și a atras în strălucirea orbitei sale pe tânărul preparator al Facultății de Medicină din București. Cred că întocmai cum *Babeș* a știut să vadă imediat în *Marinescu* un discipol eminent, la fel și *Marinescu* a știut să-și aleagă întotdeauna, cu aceeași siguranță, cei mai străluciți dascăli. Spun acest lucru, deoarece și în anii de mai târziu ai specializării sale, *Marinescu* a căutat fără șovăire locurile de muncă ale celor mai vestiți neurologi și fiziologi ai epocii sale, pentru a cunoaște și a-și însuși metodele acestora. Dar și mai târziu, când devenise un maestru de frunte în specialitatea sa, s-a aplecat cu recunoștință în fața creațiilor marilor savanți. În timpul primului război mondial, ajungând la Petrograd l-a căutat pe *Pavlov* și i-a vizitat institutul său de cercetări. A recunoscut imediat importanța hotărâtoare a cercetărilor marelui savant în domeniul neurologiei și al psihologiei.

La propunerea lui *Babeș*, *Marinescu* obține în 1889 o burșă de studii pentru Paris, unde ca elev al vestitului *Charcot*, se consacră cu toată ardoarea cercetărilor neurologice, într-un cerc de specialiști iluștri, ca *Pierre Marie*, *Blocc*, *Gilles de la Tourette*, *Souques*, care l-au inițiat în problemele de neuropatologie și l-au acceptat, nu peste mult, drept colaborator. Împreună cu el, *Pierre Marie* a publicat una dintre lucrările sale valoroase, despre patogenia acromegaliei, iar descoperirea așa-zisilor noduli senili este rodul cercetărilor comune ale lui *Blocc* și *Marinescu*. Observația lor rămasă mult timp unică, potrivit căreia în hemiparkinsonism locus niger controlateral a fost distrus de o formație tumorală, a lămurit patogenia paraliziei agitante.

În anul 1890, *Marinescu* participă la congresul internațional de medicină internă de la Berlin, prezentind o comunicare scrisă împreună cu *Pierre Marie*. El folosește acest prilej pentru a pleca la Frankfurt, unde a învățat metoda de cercetare histologică a lui *Weigert*, neîntrecut pînă azi în acest domeniu. Apoi rămîne cîtva timp la Berlin, unde, în institutul de fiziologie al lui *Du Bois Reymond* cercetează împreună cu profesorul *Gad*, inervația secretorie a glandelor și centrul respirator bulbar.

Lucrarea sa despre centrul respirator bulbar a fost considerată de *Brow-Sequard* demnă de a fi prezentată Academiei de Științe din Paris.

Încep anii de pribegie. După Berlin, Paris. De aici, *Marinescu* pleacă în Belgia, pentru ca la Gent să se inițieze în secretele microfotografiei, lângă *Van Ermengen*. Între timp, alături de *Babeș* și *Blocc*, lucrează la editarea marelui atlas de histopatologie, printre colaboratorii căruia întîlnim numele lui *Ramon y Cajal*, *P. Marie*, *Monakow*, *Ehrlich*.

După moartea lui *Charcot* — care îl impresionează adinc și pe el — *Marinescu* trece în laboratorul prietenului său *Serieux*. Aici își pregătește studiul despre epilepsie, căruia i se va acorda premiul Academiei Belgiene. În 1891 pleacă la Würzburg, în institutul lui *Kölliker*, apoi se întoarce iar la Berlin, pentru ca, alături de profesorul *Munk*, să studieze funcțiunea, nici pînă azi în întregime cunoscută, a lobului frontal.

Cînd în locul lui *Charcot*, e numit profesorul *Raymond*, *Marinescu* revine la Salpetriere. Aici tînrul savant — sau după expresia de tacherie amicală a lui *Raymond* „micul vagabond“ — începe să studieze cu tot avîntul starea normală și alterațiile patologice ale celulei nervoase.

Datorită acestor lucrări, el își cucerește un renume mondial. Tînrul erudit, în vîrstă de 30 de ani, prezintă rezultatul cercetărilor sale la congresul internațional de medicină de la Moscova. Meritele lui sînt în așa măsură apreciate, încît la propunerea lui *Korsakow*, Societatea de Neurologie din Moscova îl alege membru corespondent al ei.

Toate semnele erau de natură să arate că *Marinescu* se va stabili definitiv la Paris. La Salpetriere se simțea ca la el acasă. De aici, pleacă o singură

dată într-o călătorie de studii, delegat de revista „Semaine medicale“ în 1896, sa se informeze asupra cercetărilor neurologice, efectuate la universitățile din Londra, Edinburg, Louvain, Romæ și Florența. *Marinescu* nu scapă ocazia să-l viziteze, la Padua, pe *Golgi*, descoperitorul unei metode de însemnătate epocală în domeniul cercetărilor neurologice, dar constată cu surprindere că vederile acestui mare savant sînt întunecate de părerea sa apriorică, după care prelungirile axonice ale celulelor nervoase formează reticuli sincițiali, deoarece acolo unde *Golgi* credea că prin preparatele sale de o splendidă acuitate poate să descopere asemenea corelații, *Marinescu* putea să stabilească printr-o simplă învîrtire a micrometrului că e vorba de un fir axonic independent, care se cățăra fie deasupra, fie dedesubtul fibrei în discuție.

Această recunoaștere a însemnat pentru *Marinescu* adoptarea unei poziții definitive. În discuțiile științifice care se duc pînă azi în jurul neuronului, *Marinescu*, ținînd seama de faptele care pot fi puse clar în evidență, a stat în rîndurile acelor care au preconizat unitatea anatomică, embriologică, fiziologică și patologică a celulelor nervoase și a prelungirilor lor. În timp ce *His* a dovedit unitatea genetică a neuronului, *Cajal* și *Lenhossék* unitatea anatomică, *Gud*, *Bechterew* și *Kölliker* unitatea dinamică, *Marinescu* a adunat în sprijinul unității trofice și patologice a neuronului o mulțime de experiențe și observații care, în cele din urmă au fost prelucrate într-o operă de importanță, în adevăr epocală, al cărei titlu este: „La cellule nerveuse“ (1909). Această operă în două volume constituie azi una din sursele principale ale cercetărilor de neurologie. Sper că reeditarea ei nu va întîrzia prea mult.

Dar în timp ce experiențele cu privire la studierea comportamentului celulelor nervoase în condiții normale și patologice sub efectul celor mai diverși factori exogeni, se desfășurau asiduu, în viața lui *Marinescu* se produce o cotitură de cea mai mare importanță. *Babeș* și alți eminenți profesori de la Universitatea din București, care i-au urmărit activitatea, l-au invitat să preia conducerea secției de neurologie a spitalului Pantelimon, și alături de aceasta, să accepte numirea sa ca profesor la catedra de neuropatologie din București. Să nu credem cumva că în locul laboratorului bine înzestrat de la Paris, aici acasă, l-au așteptat condiții de lucru strălucite și comode, atunci cînd la vîrsta de 34 de ani *Marinescu* s-a întors în țară, renunțînd la viața sa de „pribegie“. Așa cum scrie în amintirile sale *Parkon*, primul asistent și în același timp, primul discipol al lui *Marinescu*, noul laborator se compunea dintr-o masă și un microscop. Dar lingă masa aceasta stătea un om cu o putere de muncă nestovită, iar în tubul microscopului privea un cercetător cu spirit ager, și ceea ce e mai important, preparatele cu ajutorul cărora interpreta fenomenele naturii, erau rodul unor experiențe efectuate cu multă grijă. Tot acest material era interpretat și sistematizat într-o unitate bine încheagată de mintea strălucită a lui *Marinescu*, inequizabilă în idei și planuri și de o magistrală claritate în expunere.

Începînd din anul 1897 pînă la moarte, răstimp de patru decenii, *Marinescu* nu și-a întrerupt munca de cercetător și de profesor. El a fost dascălul mai multor generații, iar locul de lucru nu l-a părăsit pentru mai mult timp decît o singură dată, în 1916, cînd țara sa se transformase în cîmp de luptă. Guvernul român l-a trimis tocmai atunci să participe la conferința delegaților statelor aliate ce s-a ținut la Paris, cu scopul de a studia problema restabilirii capacității de muncă a invalizilor de război. Pentru a ajunge acolo, a trebuit să facă un mare efort. Mai întii, s-a oprit în Rusia, unde, la invitația ospitalieră a profesorului *Dogiel*, a ținut o serie de prelegeri la universitatea din Petrograd. Apoi, a plecat la Londra, unde distinsul neurolog *Mott* i-a asigurat condiții de lucru pentru a putea să studieze problemele neurologiei de război și histopatologia epidemiei de encefalită care bîntuia atunci. Încă la Petrograd fiind,

Marinescu a avut ocazia să se întâlnească cu *Pavlov*, fapt care a exercitat o influență adincă asupra lui, deschizând vaste perspective orizontului, și până atunci larg, al concepției sale științifice. *Marinescu* a urmărit experiențele lui *Pavlov*. Plin de însuflețire, scrie acasă că experiențele lui *Pavlov*, făcute pentru studierea reflexului condițional, creează baza obiectivă pentru studierea sistemului nervos central, și au dovedit că psihologia nu trebuie să se declare mulțumită cu metodele ei introspective de până acum. Aceasta se petrecea în 1916. Așadar, atunci cu ochii săi de vizionar a văzut drumul pe care trebuie să se dezvolte psihologia pentru a putea rămâne în domeniul realității. Pentru spiritul mereu însetat de cercetări al lui *Marinescu*, acest eveniment a constituit un nou îndemn viguros. S-a văzut, din cele spuse până acum, că peregrinările lui *Marinescu* din vârsta tinereții nu au fost rătăcirii, fără rost, de la un loc de lucru la altul, ci conturarea în forme din ce în ce mai clare a unei concepții științifice. Căci nici pe el nu l-a mulțumit simpla colecționare de date clinice sau exclusiva interpretare histologică ci l-au interesat funcțiunile fiziologice și modificările lor patologice. *Marinescu* și-a dat seama că numai noile metode de examinare și experiențele efectuate în condiții noi și variabile, pot permite pătrunderea în tainele încă necunoscute ale naturii. El niciodată nu s-a pierdut în investigații lipsite de teme, ci a căutat întotdeauna în transformările organismului forțele active, știind să integreze observațiile parțiale în cadrul unitar al totului, în timp ce urmărirea acțiunea reciprocă dintre organism și mediu. *Marinescu* și-a exprimat cu curaj neclintita sa concepție materialistă și credința că numai pe această cale se poate ajunge cu succes în posesiunea realelor cunoștințe de biologie, chiar și în amurgul vieții sale, în 1937, cînd epidemia fascistă era în plină ascensiune.

Scopul meu nu poate fi ca în cadrul unei scurte evocări să analizez rezultatele activității fecunde a lui *Marinescu*. Nu există nici o ramură mai importantă a fiziologiei normale și patologice a sistemului nervos, în care el să nu fi adus contribuții valoroase. Neliniștea aceea interioară care l-a îndemnat să lămurească mereu alte și alte probleme ce-și așteptau rezolvarea, a izvorit din setea de a cunoaște și l-a făcut să fie neconținut în slujba progresului. El a legat clinica de laborator și a transpus rezultatele obținute în viață. Fiecare neurolog progresist din România de azi e fie direct, fie indirect, discipolul lui *Gheorghe Marinescu*.

Sufletul său a fost plin de o revoltă îndurerată, din cauza nepăsării pe care o manifestau politicienii vremii, față de interesele poporului muncitor de la orașe și sate — și față de problema sănătății poporului. În 1906, el denunță cu amărăciune că pelagra este consecința nepăsării economice și igienice față de popor și că ea duce la nimicirea forțelor ce zac în popor. *Marinescu* a folosit toate posibilitățile pentru a atrage atenția asupra problemelor sanitare nerezolvate ale poporului.

Aș dori să închei această evocare cu o amintire personală. Pe *Gheorghe Marinescu* l-am cunoscut cu ocazia Congresului de neurologie, ținut la București, în 1936. Congresul acesta a avut un caracter internațional prin faptul că au fost invitați să participe mai mulți specialiști străini. *Marinescu* a fost acela care a condus lucrările congresului. În cuvîntul de deschidere pe care l-a rostit, el a aruncat o privire asupra trecutului specialității noastre, și rînd pe rînd, au fost evocate în fața noastră, începînd cu *Babeș* și *Charcot*, toate marile personalități ale neurologiei contemporane. După delegatul francez și cehoslovac am urmat eu la cuvînt. În momentul cînd am început să vorbesc am fost stăpînit de emoția că înșirîșit pot să stau față în față cu acel bărbat din ale cărui lucrări învățasem atît de mult, încă în anii de tinerețe, și a cărui carte epuizată despre celula nervoasă aș fi dorit atît de mult s-o am, după ce zadarnic o căutasem ani de-a rîndul. Cuprins de această emoție, am amintit marea bu-

curie pe care am simțit-o, cînd însuși *Ramon y Cajal* mi-a arătat această lucrare ce i-a fost dedicată lui, vorbindu-mi despre raporturile științifice cordiale care l-au solidarizat în lumea înălțătoare a ideilor, dincolo de orice soi de gelozie șovină și de prejudecată ascunsă în roba pretinsei superiorități culturale, cu toți ceilalți mari cercetători ai neuronului, printre care și cu compatrioții mei *Lenhossék Mihály* și *Schaffer Károly*. Și în timp ce afară suflau vînturile șovinismului, eu mi-am terminat vorbirea cu următoarele cuvinte: Dacă aceasta a fost cu puțință în trecut, să fie tot așa și în viitor. Din nenorocire, încă multă vreme nu a putut fi așa.

La acest congres am învățat că metoda de examinare a reflexelor condiționate pavloviene nu constituie numai un procedeu experimental de laborator, ci că datorită ei s-au obținut rezultate și constatări care se pot aplica bine și în patologia umană, într-un cerc mult mai larg decît am crezut pînă atunci. Se știe că încă mai înainte de acea dată, apăruseră o serie întregă de rezultate și observații ale lui *Marinescu* și discipolilor săi, bazate pe concepția lui *Pavlov*. Acestea au fost publicate în volum în 1935.

Nu am uitat nici observațiile pe care *Marinescu* le-a făcut atunci în legătură cu explicațiile mele despre degenerația transneuronă și retrogradă. Cu un zîmbet plin de înțelepciune, a remarcat că chiar dacă el a fost de la început adept al concepției neuronice, nu a pierdut nici o clipă din fața ochilor unitatea funcțională a sistemului nervos, legăturile existente între neuroni și transformările biologice care se efectuează în ei și în jurul lor.

Cînd mi-am luat rămas bun de la el, m-a invitat în camera lui de lucru, să stăm de vorbă. *Marinescu* a observat că privirea mea rătăcește, din cînd în cînd, asupra diplomelor de onoare și distincțiilor științifice care acopereau pereții. Erau mărturii de apreciere și recunoștință venite din toate părțile lumii. Mi-a arătat diploma Academiei de Științe Naturale, din Halle, artistic executată în simplitatea ei, și mi-a spus: „Dintre toate, aceasta mi-e cea mai dragă!”. Atunci nu am știut de ce.

Acum însă știu că această Academie este — una dintre cele mai vechi asociații de cercetători ai naturii — sau cum s-au numit ei înșiși de „*naturae curiosorum*” — și că în cei trei sute de ani de existență, ea a primit în rîndurile ei învățați de mare faimă, ca: *Spallanzani*, *Linné*, *Celsius*, *Humboldt*, *Goethe*, *Berzelius*, *Cuvier*, *Graefe*, *Fraunhofer*, *Purkinje*, *Avogadro*, *Pirogoff*, *Darwin*, *Huxley*, *Tyndall*, *Kölliker*, *Virchow*, *Liebig*, *Pavlov*, *Abderhalden*, *Vavilov* și mulți alții care toți au fost însuflețiți de dorința nestînsă de a cunoaște natura. În republica mai presus de timp și spațiu a savanților, *Gheorghe Marinescu* ocupă un loc în adevăr strălucit. El și-a iubit fierbinte națiunea, închinîndu-și toată știința măreței cauze a progresului omenirii.